

PHÒNG NGỪA TỘI PHẠM CHO VAY LÃI NẶNG THÔNG QUA ỨNG DỤNG TRỰC TUYẾN

Nguyễn Thị Lan Anh, Nguyễn Khánh Linh, Nguyễn Ngọc Kiên

Trường Đại học Luật, Đại học Huế, Đường Võ Văn Kiệt, Huế, Việt Nam

(Ngày nhận bài: 19-07-2024; Ngày chấp nhận đăng: 14-08-2024)

Tóm tắt: Bài viết phân tích bối cảnh chuyển đổi số, tuy mở ra nhiều cơ hội cho phát triển kinh tế - xã hội, nhưng đã làm nảy sinh hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự. Đây là hành vi rất phức tạp và khó phát hiện; Tiếp đến, bài viết chỉ ra rằng các hình thức vay tiền thông qua ứng dụng trực tuyến có dấu hiệu tội phạm xảy ra ở nhiều địa phương trong phạm vi cả nước. Cuối cùng, bài viết còn làm rõ nguyên nhân của thực trạng cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự trước bối cảnh chuyển đổi số và đề xuất các giải pháp phòng ngừa, đấu tranh và xử lý trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: cho vay lãi nặng, ứng dụng trực tuyến, chuyển đổi số

PREVENTING USURY CRIMES THROUGH ONLINE PLATFORMS

Nguyen Thi Lan Anh, Nguyen Khanh Linh, Nguyen Ngoc Kien

University of Law, Hue University, Vo Van Kiet St., Hue, Vietnam

Correspondence to Nguyen Ngoc Kien <nnkien@hueuni.edu.vn >

(Received: July 19, 2024; Accepted: August 14, 2024)

Abstract. Digital transformation has opened up numerous opportunities for socioeconomic development, but it has also created favorable conditions for the proliferation of sophisticated and complex forms of crime, including usury in civil transactions. This paper discusses causes and solutions for the difficulties in preventing, combating, and addressing usury in civil transactions.

Keywords: Usury, Online Platforms, Digital Transformation

Đặt vấn đề

Phòng ngừa tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự trước bối cảnh chuyển đổi số là hoạt động đấu tranh phòng ngừa tội phạm bằng cách sử dụng các phương pháp, chiến thuật, biện pháp, phương tiện nghiệp vụ cần thiết, với sự tham gia của các lực lượng nhằm hạn chế hành vi cho vay với lãi suất cao hơn mức lãi suất mà pháp luật cho phép nhằm thu lợi bất chính.

Xã hội ngày càng số hóa, các giao dịch tài chính diễn ra trực tuyến nhiều hơn, tạo điều kiện cho hoạt động cho vay lãi nặng “ẩn nấp”, khó kiểm soát. Hoạt động cho vay lãi nặng đã hoạt động từ lâu trong xã hội, nay các đối tượng cho vay lãi nặng tiếp tục lợi dụng nền tảng số để tiếp cận khách hàng có nhu cầu vay vốn, quảng bá dịch vụ, thực hiện giao dịch, lừa đảo, đe dọa người vay. Các hành vi này gây thiệt hại nghiêm trọng về kinh tế, ảnh hưởng đến an ninh trật tự xã hội, đạo đức xã hội, gây ra các hệ lụy về sức khỏe, tinh thần, thậm chí tính mạng cho người vay và gia đình.

Từ thực trạng trên của tội phạm “cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự” và các hệ lụy do tội phạm này gây ra, đòi hỏi Bộ luật Hình sự năm 2015 sửa đổi bổ sung năm 2017 (sau đây gọi tắt là BLHS năm 2015) cần có những sửa đổi trong quy định về Tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự để đáp ứng công tác phòng ngừa và xử lý tội phạm này trong giai đoạn hiện nay.

1. Các hình thức vay tiền thông qua ứng dụng trực tuyến có dấu hiệu tội phạm

Trong thời gian qua, hình thức vay tiền qua ứng dụng trực tuyến hoạt động với quy mô lớn, tại nhiều tỉnh thành trong cả nước. Hoạt động tín dụng theo kiểu băng nhóm, có tổ chức rất tinh vi, phức tạp và có chiều hướng gia tăng. Điển hình có trường hợp ngày 2/2/2024, Cơ quan An ninh điều tra Công an tỉnh Quảng Nam phối hợp với các đơn vị liên quan thi hành Quyết định khởi tố bị can đối với 47 đối tượng để điều tra về hành vi “cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự”. Trước đó, tháng 7/2023, Công an tỉnh Quảng Nam phối hợp với các Cục nghiệp vụ Bộ Công an, Công an các địa phương điều tra phát hiện đường dây hoạt động cho vay lãi nặng qua hình thức online lớn nhất từ trước đến nay trên toàn quốc. Đường dây này đã tổ chức cho hơn 01 triệu người trên toàn quốc vay thông qua ứng dụng trên điện thoại di động, với lãi suất hơn 2.300%/năm. Số tiền cho vay lãi nặng lên đến hơn 20 nghìn tỷ đồng, thu lợi bất chính hơn 8 nghìn tỷ đồng; tổ chức rửa tiền và chuyển tiền thu lợi bất chính trái phép ra khỏi Việt Nam trên 5 nghìn tỷ đồng¹. Tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự diễn biến phức tạp, ngày

¹ Xuân Mai, Nguyễn Lan (2024), *Khởi tố thêm 47 đối tượng liên quan đường dây cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự với quy mô hơn 20 nghìn tỷ đồng*, <https://bocongan.gov.vn/tin-tuc-su-kien/tin-an-ninh-trat-tu/khoi-to-them-47-doi-tuong-lien-quan-duong-dây-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su-voi-quy-mo-hon-20-nghin-ty-dong-d22-t37804.html>, (cập nhật 3/2/2024).

càng gia tăng với các thủ đoạn tinh vi, có tổ chức, lợi dụng nền tảng số, mạng xã hội để tiếp cận người vay thu lợi bất chính và cưỡng đoạt tài sản của nhiều người vay.

Tại Thành phố Hồ Chí Minh, hình thức cho vay lãi nặng núp bóng các ứng dụng cho vay trực tuyến rất phức tạp. Đối tượng sử dụng mạng xã hội (Facebook, Zalo, YouTube) hoặc tạo ra các website để quảng cáo, giới thiệu, lôi kéo người tham gia. Người vay tiền phải tải ứng dụng về điện thoại di động của mình, cung cấp thông tin cá nhân, đồng ý cho ứng dụng truy cập danh bạ trên điện thoại di động. Công ty cho vay chuyển tiền cho khách hàng bằng số tài khoản ngân hàng đã kê khai trước đó, lãi suất thường không vượt quá 20%/năm, nhưng người vay sẽ phải trả thêm nhiều loại phí nên lãi suất thực tế có thể lên tới vài chục %/tháng. Khi đến thời hạn trả nợ, nếu người vay chậm trả nợ thì nhân viên đòi nợ điện thoại “khủng bố” người vay và tất cả mối quan hệ trong danh bạ điện thoại di động của người vay, kể cả hình thức “xã hội đen” trên mạng xã hội. Cho đến tháng 5 năm 2021, Công an Thành phố đã triệt phá 8 băng nhóm cho vay lãi nặng qua app (ứng dụng) với 235 đối tượng, như vụ cho vay nặng lãi qua app của Công ty TNHH Cashwagon mà Báo Thanh Niên từng thâm nhập điều tra phản ánh².

Lợi dụng sự phát triển của công nghệ, các đối tượng cho vay lãi nặng (tín dụng đen) lập ra các website, các trang mạng xã hội facebook, zalo và các ứng dụng vay tiền trực tuyến trên không gian mạng để tiếp cận người vay. Đối tượng hoạt động cho vay lãi nặng đưa lên mạng các bài viết quảng cáo cho vay tiền online với những điều kiện vay vốn hấp dẫn như không cần thế chấp tài sản, không làm hồ sơ vay, giải ngân nhanh chóng, thủ tục nhanh gọn, không cần chứng minh thu nhập. Cách thức thực hiện đơn giản, chỉ cần thao tác trên điện thoại có thể vay được tiền, thủ tục đơn giản đã làm thỏa mãn tâm lý của người dân³. Bên cạnh các ứng dụng cho vay tiền của các tổ chức tín dụng và của công ty tài chính, đã xuất hiện nhiều ứng dụng không rõ nguồn gốc về đơn vị chủ quản có biểu hiện hoạt động tín dụng đen. Các ứng dụng này thường xuyên thay đổi tên hoặc để ẩn thông tin nhằm tránh sự theo dõi của cơ quan chức năng⁴. Khi khách hàng cài đặt ứng dụng vay và để lại thông tin cá nhân, sẽ có đối tượng liên hệ, mời chào vay tiền và cài đặt các ứng dụng vay khác. Các ứng dụng này có khả năng truy cập thu thập danh bạ, lịch sử tin nhắn, cuộc gọi, thông tin tài khoản mạng xã hội... của người vay để sử dụng khi đòi nợ hoặc cho những mục đích trái pháp luật khác. Thực tế khách hàng của các ứng dụng này chủ yếu là học sinh, sinh viên, công nhân viên, người thu nhập thấp cần vay một khoản tiền khoảng vài triệu đồng trở lên trong thời gian ngắn mà không muốn thực hiện các thủ tục vay tại ngân hàng, tổ chức tín dụng.

² Nguồn: <https://thanhnien.vn/cong-an-tphcm-quyet-liet-xu-ly-toi-pham-kinh-doanh-tien-ao-da-cap-1851069502.htm> (cập nhật 21/5/2021).

³ Minh Chính, Lê Phong (2023), *Cảnh giác với thủ đoạn cho vay lãi nặng (tín dụng đen) qua mạng xã hội* <https://congan.binhphuoc.gov.vn/Tuyen-truyen-phap-luat/canh-giac-voi-thu-doan-cho-vay-lai-nang-tin-dung-den-qua-mang-xa-hoi-326440>, ngày cập nhật 1/11/2023.

⁴ Nhật Nam (2022), *Bẫy vay tiền qua app: Người dân phải biết bảo vệ mình, tránh xa tín dụng đen*, <https://baochinhphu.vn/bay-vay-tien-qua-app-nguoi-dan-phai-biet-bao-ve-minh-tranh-xa-tin-dung-den-10222120412242404.htm>, ngày cập nhật 4/12/2022.

Có thể thấy, hình thức vay tiền thông qua ứng dụng trực tuyến về bản chất là một hình thức hợp pháp nếu người vay và người cho vay thực hiện thỏa thuận theo đúng quy định của pháp luật về hợp đồng vay tài sản⁵. Trường hợp đến hạn thanh toán mà người vay tiền không trả hoặc không trả đầy đủ nợ gốc và lãi, thì phải trả lãi trên nợ gốc theo lãi suất cho vay đã thỏa thuận tương ứng với thời hạn vay mà đến hạn chưa trả; Trường hợp khách hàng không trả đúng hạn tiền lãi thì phải trả lãi chậm trả theo mức lãi suất do tổ chức tín dụng và khách hàng thỏa thuận nhưng không vượt quá 10%/năm tính trên số dư lãi chậm trả tương ứng với thời gian chậm trả; Trường hợp khoản nợ vay bị chuyển nợ quá hạn, thì khách hàng phải trả lãi trên dư nợ gốc bị quá hạn tương ứng với thời gian chậm trả, lãi suất áp dụng không vượt quá 150% lãi suất cho vay trong hạn tại thời điểm chuyển nợ quá hạn⁶. Vấn đề đặt ra là, trong bối cảnh hiện nay các ứng dụng vay tiền trực tuyến đang nở rộ trên thị trường, thu hút người vay bởi thủ tục đơn giản, giải ngân nhanh chóng. Bên cạnh những ứng dụng uy tín, hợp pháp, vẫn còn tiềm ẩn nhiều rủi ro từ các ứng dụng cho vay lãi nặng, hay còn gọi là tín dụng đen. Về hậu quả xảy ra từ việc vay tiền lãi nặng qua các ứng dụng trực tuyến đó là vẫn mắc kẹt trong "vòng xoáy nợ nần", bởi lãi suất cao và phí tổn khiến người vay khó có thể trả hết nợ, dẫn đến việc vay thêm để trả lãi, từ đó tạo thành "vòng xoáy nợ nần" không lối thoát. Không những vậy còn là gánh nặng tài chính cho gia đình khi không có khả năng trả nợ, người vay có thể bị siết nợ tài sản, ảnh hưởng đến cuộc sống của bản thân và gia đình.

2. Nguyên nhân của thực trạng cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự trước bối cảnh chuyển đổi số

Thứ nhất, khó khăn trong việc thu thập chứng cứ để xác định hành vi phạm tội cho vay lãi nặng. Việc này là do các đối tượng cho vay lãi nặng háms lợi, muốn làm giàu nhanh chóng, chơi cò bạc hay sa vào các tệ nạn xã hội, tham gia bảo kê. Đối tượng cho vay che giấu hành vi phạm tội dưới nhiều hình thức tinh vi, gồm: "ghi ghép trong sổ sách nhưng hủy bỏ ngay sau khi thu tiền cho vay"⁷; tất cả thỏa thuận đều chỉ giao dịch bằng miệng, còn trong giấy vay mượn nợ chỉ ghi số tiền nợ gốc và không ghi lãi suất phải trả cho số tiền vay, hoặc có ghi lãi suất nhưng lãi suất không đúng với thực tế; cộng tiền lãi vào thành tiền gốc và lập biên bản vay mượn mới; sử dụng các giao dịch dân sự để hợp thức hoạt động cho vay bất hợp pháp của mình, gây khó khăn cho cơ quan chức năng trong việc xác định và chứng minh hành vi phạm tội, như thông qua công chứng, chứng thực hợp đồng vay mượn, thông qua cầm cố, thế chấp tài sản.v.v.

⁵ Điều 463 Bộ luật Dân sự năm 2015.

⁶ Khoản 4 Điều 14 Thông tư 39/2016/TT-NHNN Quy định về hoạt động cho vay của tổ chức tín dụng, chi nhánh ngân hàng nước ngoài đối với khách hàng.

⁷ Võ Hồng Lĩnh (2022), *Một số vướng mắc về tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và một số giải pháp hoàn thiện*, Tạp chí Nghiên cứu khoa học và Phát triển kinh tế Trường Đại học Tây Đô - Số 14/2022.

Theo Báo Thanh niên, Cơ quan điều tra phải ghi lời khai của nhiều nạn nhân ở nhiều địa bàn khác nhau; nạn nhân ngại trình báo, hợp tác với Công an do sợ trả thù... Đáng nói, các đối tượng chủ mưu thuê người khác, chủ yếu là người Việt Nam đại diện đứng ra thành lập công ty làm “bình phong” để hoạt động, đăng ký địa chỉ này nhưng hoạt động ở nơi khác. Ngoài ra, hệ thống máy chủ đặt tại nước ngoài, địa bàn gây án trên không gian mạng có tính ẩn danh cao, tài khoản trên mạng xã hội là tài khoản ảo, phạm vi hoạt động rộng trên cả nước hoặc có trường hợp ở nước ngoài. Hoạt động quảng cáo, giới thiệu cho vay rất dễ đăng và xóa trên không gian mạng⁸.

Thứ hai, bất cập trong cấu thành tội phạm tại Điều 201 BLHS năm 2015: (1) Việc xác định lãi suất và số tiền thu lợi bất chính theo quy định tại Điều 201 là rất khó khăn. Nghị quyết số 01/2021/NQ-HĐTP ngày 20/12/2021 của Hội đồng Thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao hướng dẫn áp dụng Điều 201 BLHS năm 2015 như sau: “Cho vay lãi nặng” là trường hợp bên cho vay cho bên vay vay tiền với mức lãi suất gấp 5 lần trở lên mức lãi suất cao nhất quy định tại khoản 1 Điều 468 của Bộ luật Dân sự”. Nghị quyết này hướng dẫn rõ hơn về cách tính tiền gốc và lãi suất. Tuy nhiên, ở đó vẫn không giải thích được “thu lợi bất chính” là gì, làm sao chứng minh được thu lợi bất chính trong cấu thành tội phạm? Cơ quan điều tra dựa vào các chứng cứ, tài liệu thu thập được để làm rõ số tiền vay, thời hạn trả, lãi suất...từ đó làm căn cứ để xác định hành vi cho vay lãi nặng có đủ yếu tố cấu thành tội phạm hay không. Thế nhưng, việc chứng minh lãi suất gặp nhiều khó khăn do xuất phát từ hợp đồng vay bằng miệng, hay hợp đồng nhằm che giấu bằng hợp đồng giả cách ủy quyền chuyển nhượng quyền sở hữu nhà ở để đảm bảo cho khoản vay, hợp đồng không thể hiện lãi suất hoặc trường hợp có thể hiện nhưng thấp hơn mức lãi suất trên thực tế. Đối tượng cho vay nhưng không thừa nhận hoặc khai nhận không trung thực về số tiền đã thu lợi bất chính. Ngay cả khi lời khai của đối tượng và bị hại phù hợp với nhau thì vẫn phải có chứng cứ vật chất khác thì mới buộc tội được. Trong khi đó, các hợp đồng vay được các đối tượng khôn ngoan che dấu, thoả thuận với nạn nhân. Nạn nhân thường đồng tình và không khai báo xuất phát từ nhu cầu của họ hoặc họ lo sợ bị trả thù. Đây là nguyên nhân của việc xử lý hình sự theo Điều 201 gặp nhiều khó khăn. Ví dụ: theo thống kê của Viện kiểm sát nhân dân Thành phố Hà Nội, từ năm 2017 đến năm 2021, tổng số vụ cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự được Viện kiểm sát nhân dân hai cấp thụ lý là 58 vụ/182 bị can, trong đó đã khởi tố 41 vụ/130 bị can; truy tố, xét xử 38 vụ/117 bị can⁹.

(2) Cấu thành Điều 201 BLHS năm 2015 yêu cầu phải xử lý hành chính đối với trường hợp “thu lợi bất chính dưới 30 triệu đồng” rồi mới được xử lý hình sự. Quy định này là chưa hợp lý và không bảo đảm tính răn đe. Phạm vi xử phạt hành chính hạn chế, vô hình trung ảnh

⁸ Nguồn: <https://thanhnien.vn/cong-an-tphcm-quyet-liet-xu-ly-toi-pham-kinh-doanh-tien-ao-da-cap-1851069502.htm> (cập nhật 21/5/2021).

⁹ Trần Trọng Hoàn, Nguyễn Mạnh Tùng, *Khó khăn trong xử lý hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự*, <https://tapchitoaan.vn/kho-khan-trong-xu-ly-hanh-vi-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su9855.html> (cập nhật 7/12/2023).

hướng đến xử lý hình sự và làm cho quan hệ pháp luật hình sự phải phụ thuộc vào quan hệ pháp luật hành chính một cách không cần thiết. Về vấn đề này, có ý kiến cho rằng cấu thành tội phạm nêu trên đã không thể xử lý về hình sự và cũng không thể xử phạt hành chính được, bởi vì Nghị định số 144/2021/NĐ-CP ngày 31/12/2021 của Chính phủ quy định xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực an ninh, trật tự, an toàn xã hội; phòng cháy, chữa cháy; cứu nạn, cứu hộ; phòng, chống bạo lực gia đình chỉ quy định xử phạt đối với hành vi cho vay tiền có cầm cố tài sản mà không có quy định xử phạt đối với hành vi cho vay lãi nặng khác ngoài hình thức cầm cố tài sản. Mặt khác, theo khoản 1 Điều 468 Bộ luật Dân sự năm 2015, trong trường hợp pháp luật có liên quan có quy định khác về lãi suất thì sẽ áp dụng lãi suất đó cho quan hệ vay thuộc phạm vi điều chỉnh của luật đó (như các hợp đồng vay vàng, ngoại tệ, vay chính sách xã hội, vay đầu tư phát triển...). Hiện nay, chưa có hướng dẫn cụ thể về “trường hợp pháp luật liên quan có quy định khác” được quy định tại khoản 1 Điều 468 Bộ luật dân sự năm 2015¹⁰.

Thứ ba, về thái độ và nhận thức pháp luật của người đi vay. Người đi vay thường nhẹ dạ cả tin hoặc tâm lý muốn nhanh chóng có được tiền để giải quyết các nhu cầu bản thân nên không quan tâm đến các giấy tờ vay hoặc không nắm rõ quy định pháp luật. Vì vậy, khi thiết lập các hợp đồng vay, về bản chất là trái pháp luật nhưng thực tế hình thức thể hiện lại hợp pháp nên khó thu thập chứng cứ để buộc tội. Trong quá trình giải quyết vụ việc, nhiều trường hợp người đi vay lo sợ bị trả thù hoặc bị xử lý hình sự nên không hợp tác gây ra khó khăn trong giải quyết vụ việc¹¹. Bản thân người đi vay không hiểu biết pháp luật và bị động trước thủ đoạn của các đối tượng trong khi đi vay.

Thứ tư, các đối tượng tận dụng kẽ hở của pháp luật khiến quá trình xử lý gặp nhiều khó khăn. “App tín dụng đen” không thuộc phạm vi điều chỉnh của Luật Ngân hàng Nhà nước Việt Nam và Luật các tổ chức tín dụng bởi hình thức vay này không được thực hiện từ các tổ chức tín dụng mà là giao dịch giữa các tổ chức, cá nhân tự phát thông qua việc sử dụng kết nối dựa trên ứng dụng công nghệ. Các đối tượng thường giới thiệu là công ty tư vấn tài chính nhưng lại hợp tác với các tổ chức khác để thu phí tư vấn, phí quản lý khoản vay nhằm né quy định của Bộ luật Dân sự năm 2015. Giao dịch có thể được thực hiện mà không có chữ ký của người vay, thay vào đó là một mã số xác nhận (mã OTP) do “app tín dụng đen” tạo ra. Với các chiêu thức này, nếu có tranh chấp giữa bên cho vay và bên vay, cơ quan chức năng rất khó phân xử do thiếu cơ sở pháp lý¹². Có thể thấy rằng, các đối tượng cho vay bất hợp pháp thường hoạt động trên môi

¹⁰ Trần Trọng Hoàn, Nguyễn Mạnh Tùng, *Khó khăn trong xử lý hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự*, <https://tapchitoaan.vn/kho-khan-trong-xu-ly-hanh-vi-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su9855.html> (cập nhật 7/12/2023).

¹¹ Trần Trọng Hoàn, Nguyễn Thị Thanh Huyền (2023), *Một số vấn đề về tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và kiến nghị hoàn thiện*, Tạp chí Khoa học Kiểm sát - Số 06/2023.

¹² Triệu Quỳnh Anh (2023), *Tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự bằng công nghệ cao - thực trạng và đề xuất giải pháp*, Tạp chí Khoa học Kiểm sát - Số 02/2023.

trường mạng, việc thu thập bằng chứng điện tử để chứng minh hành vi vi phạm pháp luật gặp nhiều khó khăn.

Thứ năm, việc tiếp cận nguồn vốn ngân hàng của nhà đầu tư, người dân còn gặp khó khăn bởi thủ tục vay vốn rườm rà. Người dân mong muốn được cấp vốn nhanh, thủ tục đơn giản hơn và không gắn với bảo hiểm. Trong khi đó ngân hàng chưa phân hóa lãi suất đến từng đối tượng vay vốn để người dân tận dụng tối đa nguồn vốn có sẵn từ các ngân hàng. Đối với ngân hàng chính sách thì lãi suất vẫn còn cao, gắn với nhiều thủ tục rườm rà và đối tượng được vay vốn còn hạn chế.

3. Một số giải pháp phòng ngừa, đấu tranh xử lý tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự trước bối cảnh chuyển đổi số

Một là, giải pháp về mặt lập pháp: kiến nghị sửa đổi, bổ sung Điều 201 Bộ luật hình sự năm 2015 theo hướng bỏ đi dấu hiệu “thu lợi bất chính” tại điều luật và dấu hiệu “đã bị xử phạt hành chính”. Thay vào đó chỉ cần chứng minh số tiền vay của hai bên vượt trên 100%/năm là bị xử lý hình sự, mà không cần phải xử lý hành chính trước. Đồng thời cần khắc phục bất cập của Điều 201 về hình phạt quá nhẹ. Cần phải tăng nặng hình phạt để bảo đảm tính răn đe, nghiêm minh của pháp luật. Theo đó khoản 1 được xác định khi chứng minh tổng số tiền cho vay lãi nặng trên 100%/năm đến 300% bị phạt từ 1 năm tù đến 3 năm tù; khoản 2: tổng số tiền cho vay lãi nặng trên 300%/năm đến 500% bị phạt từ 3 năm tù đến 6 năm tù; khoản 3: tổng số tiền cho vay lãi nặng trên 500%/năm đến 1000% bị phạt từ 6 năm tù đến 9 năm tù; khoản 4: tổng số tiền cho vay lãi nặng trên 1000%/năm trở lên bị phạt từ 9 năm tù đến 20 năm tù. Ngoài ra áp dụng hình phạt bổ sung tịch thu sung công số tiền thu lợi bất chính và cấm đảm nhiệm chức vụ, quyền hạn, cấm hành nghề. Chúng tôi cho rằng cần ưu tiên sửa đổi, bổ sung Điều 201 nêu trên mang tính cấp bách, nhằm khắc phục bất cập của điều luật (khó xử lý hình sự), và cần phòng ngừa tội phạm cho vay lãi nặng hiện nay đang gia tăng phức tạp trên diện rộng mà chưa có biện pháp hữu hiệu để khắc phục.

Hai là, giải pháp trên phương diện thực tiễn:

- Đề nghị Chính phủ ban hành Nghị định cho phép thành lập loại hình ngân hàng tiêu dùng, theo hướng xã hội hoá, tận dụng nguồn vốn trong dân cư, điều kiện thành lập thông thoáng, cho phép giao dịch vay từ mức 100.000 đồng đến dưới 100.000.000 đồng. Giải pháp này nhằm đáp ứng nhu cầu của cộng đồng dân cư, đặc biệt là các tiểu thương ở mọi vùng miền, nhằm giảm thiểu giao dịch vay lãi suất cao.

Đối với hệ thống Ngân hàng chính sách xã hội cần mở rộng đối tượng được hỗ trợ vay vốn khi có nhu cầu vay vốn, giảm thủ tục và giảm lãi suất vay còn 0,2%/năm.

- Phát triển hệ thống tiếp cận, phần mềm hỗ trợ việc quản lý hoạt động cho vay, giám sát các giao dịch nghi vấn, phân tích dữ liệu liên quan đến hoạt động cho vay lãi nặng và sử dụng

các biện pháp kỹ thuật điều tra để thu thập chứng cứ điện tử. Đồng thời phát triển các ứng dụng tối giản giúp người dân dễ dàng tra cứu lãi suất cho vay, tìm kiếm các nguồn ứng dụng hợp pháp.

- Thông qua hệ thống truyền thanh cấp xã, phường và các buổi họp dân phố, thường xuyên tuyên truyền pháp luật tới người dân về tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và biện pháp phòng tránh. Trong trường hợp đã trở thành nạn nhân, người đi vay cần có thái độ hợp tác với cơ quan chức năng trong quá trình giải quyết vụ án, cung cấp đầy đủ, kịp thời, chính xác thông tin cho các cơ quan để việc phát hiện và xử lý tội phạm được nhanh chóng.

- Đào tạo, tập huấn thường xuyên cho đội ngũ cán bộ làm công tác điều tra tội phạm công nghệ cao, về các kỹ năng và phương pháp điều tra, về nhận thức và phương pháp, kinh nghiệm thu thập chứng cứ điện tử trong giai đoạn hiện nay.

Kết luận

Bối cảnh chuyển đổi số đặt ra thách thức trong việc quản lý, phòng ngừa tội phạm trên không gian mạng nói chung, tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự nói riêng. Các hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự thông qua các ứng dụng trực tuyến rất khó phát hiện và khó xử lý do nhiều nguyên nhân khác nhau. Trong đó sự khôn ngoan, che giấu trong hợp đồng của đối tượng cho vay và nạn nhân không khai báo đã gây khó khăn lớn cho việc thu thập chứng cứ. Cùng với nguyên nhân chính là bất cập của Điều 201 BLHS năm 2015 về Tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự, đã làm cho việc khởi tố hình sự gặp khó khăn, dẫn đến tình trạng vay lãi nặng gia tăng với quy mô phổ biến mà chưa có biện pháp khắc phục hiệu quả. Nghiên cứu đã chỉ ra sự cần thiết phải sửa đổi, bổ sung Điều 201 BLHS năm 2015 theo hướng thiết lập phù hợp các dấu hiệu định tội và tăng nặng hình phạt, giúp cho Cơ quan điều tra thuận lợi và hiệu quả trong việc thu thập chứng cứ để chứng minh hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và bảo đảm phòng ngừa, đấu tranh, xử lý tội phạm này có hiệu quả hơn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Triệu Quỳnh Anh (2023), *Tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự bằng công nghệ cao - thực trạng và đề xuất giải pháp*, Tạp chí Khoa học Kiểm sát - số 02/2023.
2. Minh Chính, Lê Phong (2023), *Cảnh giác với thủ đoạn cho vay lãi nặng (tín dụng đen) qua mạng xã hội* <https://congan.binhphuoc.gov.vn/Tuyen-truyen-phap-luat/canh-giac-voi-thu-doan-cho-vay-lai-nang-tin-dung-den-qua-mang-xa-hoi-326440>.

3. Phạm Minh Đô (2024), *Một số ý kiến về tội “Cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự”*, <https://lsvn.vn/mot-so-y-kien-ve-toi-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su-%C2%A0-1705506414.html>, Tạp chí điện tử Luật sư Việt Nam.
4. Nguyễn Hoàng (2022), *Truyền thông chính sách trong bối cảnh chuyển đổi số và hội nhập quốc tế*, <https://baochinhphu.vn/truyen-thong-chinh-sach-trong-boi-canhh-chuyen-doi-so-va-hoi-nhap-quoc-te-102221103143531674.htm>, ngày cập nhật 3/11/2022.
5. Trần Trọng Hoàn, Nguyễn Thị Thanh Huyền (2023), *Một số vấn đề về tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và kiến nghị hoàn thiện*, Tạp chí Khoa học Kiểm sát - số 06/2023.
6. Trần Trọng Hoàn, Nguyễn Mạnh Tùng, *Khó khăn trong xử lý hành vi cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự*, <https://tapchitoaan.vn/kho-khan-trong-xu-ly-hanh-vi-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su9855.html>.
7. Xuân Mai, Nguyễn Lan (2024), *Khởi tố thêm 47 đối tượng liên quan đường dây cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự với quy mô hơn 20 nghìn tỷ đồng*, <https://bocongan.gov.vn/tin-tuc-su-kien/tin-an-ninh-trat-tu/khoi-to-them-47-doi-tuong-lien-quan-duong-day-cho-vay-lai-nang-trong-giao-dich-dan-su-voi-quy-mo-hon-20-nghin-ty-dong-d22-t37804.html>.
8. Võ Hồng Lĩnh (2022), *Một số vướng mắc về tội cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự và một số giải pháp hoàn thiện*, Tạp chí Nghiên cứu khoa học và Phát triển kinh tế Trường Đại học Tây Đô - số 14/2022.
9. Nhật Nam (2022), *Bẫy vay tiền qua app: Người dân phải biết bảo vệ mình, tránh xa tín dụng đen*, <https://baochinhphu.vn/bay-vay-tien-qua-app-nguoi-dan-phai-biet-bao-ve-minh-tranh-xa-tin-dung-den-10222120412242404.htm>.
10. Hà Lê Thủy (2021), *Phòng ngừa tội phạm cho vay lãi nặng trong giao dịch dân sự dưới góc độ tội phạm học ở Việt Nam hiện nay*, Tạp chí Pháp luật và Thực tiễn - số 48/2021.
11. <https://thanhnien.vn/cong-an-tphcm-quet-liet-xu-ly-toi-pham-kinh-doanh-tien-ao-da-cap-1851069502.htm>.